

Néhány eddig ismeretlen és új forma a K-Cserhát tortonai rétegeiből

CS. MEZNERICS ILONA

A Cserháthegység földtani viszonyait tárgyaló munkák egyikében id. Noszky (9., p. 112.) felhívja figyelmet arra, hogy a „lajtamészkö-facésekben nagyon elterjedt formákon kívül egész sora van a hazánkból eddig még ismeretlen fajoknak és változatoknak“. A K-Cserhát felső mediterránjából gazdag faunafelsorolásokat ad Noszky és Strausz (8, 9, 11). A faunagazdagság és a tisztán faunafelsorolásokra szorítkozó adatok indokoltá teszik az őslénytani átdolgozást, annál is inkább, mert valóban nagyon sok Magyarországról, sőt a Bécsi medencéből is eddig ismeretlen faj és változat van.

A Bányászati Kutatási Mélyfúró N. V. megbízásából végzett gyűjtési anyagban, továbbá a salgótarjáni Bányamúzeum gyűjteményes anyagában (legnagyobb részét Harmat gyűjtése) és az Országos Természettudományi Múzeum Föld- és Őslénytani Tárában (id. Noszky gyűjtése) lévő anyag őslénytani revíziójánál máris igen sok érdekes faunaelem kerül elő, melyeknek egy kisebb csoportját az alábbiakban mutatom be.

A fauna legnagyobb része Mátraverebély-Szentkútról, a Szent László-forrás feletti szerves maradványokban gazdag rétegből (id. Noszky „bázis“-rétege, Strausz „Szent László-rétege“), illetve a Meszes-tető egyéb rétegéből származik, kisebb rész pedig Sámsonházáról (Budahegy) és Márkházáról.

A bemutatott fajok némelyike a hazai faunafelsorolásokban szerepel ugyan, nevük azonban az újabb faunisztikai vizsgálatok során Hörnes faunameghatározásaival szemben már megváltozott, illetőleg más fajnak bizonyultak (pl. *Cymatium* [*Ramularia*] *heptagona vindobonica*, *Cymatium* [*Lampusia*] *affine friedbergi*).

A faunaelemek egy másik csoportja helyileg legközelebb a Bécsi medencében, illetve Stájerországban fordul elő középmiocén képződményekben: *Codokia* (*Jagonia*) *decussata*, *Cardilia deshajesi*, *Pleurodesma mayeri* és *Pupura stryriaca*.

Hörnes és Hörnes-Aninger munkái alapján a Bécsi medencéből sem ismerjük a *Cochliolepis* (*Laciniorbis*) *miobiacarinatus*, *Modulus basteroti*, ? *Coralliophila becki*, *Strombus schroeckingeri*, *Tellina pretiosa*, *Arcopagia crassa reducta* alakokat. Ezek közül az erdélyi tortonai korú lelőhelyeken már ismert forma a *Modulus basteroti* és a *Strombus schroeckingeri*, míg a többinek legközelebbi előfordulási helyei a lengyel-olasz, illetve franciaországi középmiocén képződmények.

Figyelmet érdemel az a körülmény, hogy a (*Cardita* *Cardiocardita*) *nógrádensis* n. sp. és a *Paphia waldmanni cserhátensis* n. var. nagy példányszámban mutatkozik a többi faj 1—2 példányával szemben. Szintén gyakori forma a jelen közleményben még nem ismertetett s id. Noszky által elnevezett *Modiolus excellens* n. sp. (nomen nudum, 9., p. 254).

Az új fajok viszonylag nagyszámú előfordulása — melyek megnyugtatóan semmi hasonló fajjal nem azonosíthatók — indokolja a faji elkülönítést s valószínűsíti azt a feltevést, hogy helyi kifejlődésű formákról van szó. A *Drillia noszkyi* n. sp. nem gyakori forma, összesen 3 példányát találtam a gazdag faunában.

Töredékfaunáról lévén szó, korhatározó jellegről csak annyiban beszélhetünk, hogy az egyes fajok mennyiben támasztják alá a K-Cserhát tortonainak tekintett rétegösszletet — részleteiben is. Az alábbiakban ismertetett faunaelemeknek mintegy fele található a Bécsi medencében, többségében a tortonai korú rétegekben. Ugyancsak a fajok fele megtalálható Erdély (Kostej és Lapugy) és Lengyelország tortonai rétegeiben. Olaszországi faunákkal összehasonlítva a faunaelemek az „elveziano“-emelettől az „astiano“-emeletig megtalálhatók. Franciaországi faunákkal összehasonlítva, az akvitaniai, burdigaliai és helvétiai formákkal egvezik a fauna mintegy harmada.

Helyi szempontból figyelemreméltó, hogy az alábbiakban ismertetett fajok közül a *Cymatium (Ranularia) heptagona vindobonica*, *Cymatium (Lampnsia) affine friedbergi*, *Purpura styriaca* fajok csak Sámsonházáról, míg a *Coralliophila becki*, *Tellina pretiosa*, *Codakia (Jagonia) decussata*, *Arcopagia crassa reducta*, *Pleurodesma mayeri* fajok csak Mátraverébély-Szen. kútról, illetőleg Márkházáról kerültek elő. Csak a *Strombus schroeckingeri* és a *Modulus basteroti* közös fajai a lelőhelyeknek. Ez a körülmény azonban nem sokat mond, mert a szóbanforgó fajok külföldi viszonylatban is igen ritkák, 1—2 példányban mutatkoznak. Ezzel szemben a *Cardita (Cardiocardita) nógrádensis* n. sp., *Paphia waldmanni cserhátensis* n. var., *Modulus excellens* Noszky (nom. nud.) mind Mátraverébélyen, mind pedig Sámsonházán gyakori formák.

Facies szempontjából a fajok a mélyebb, homokosjellegű rétegből származnak, mely id. Noszky szerint „andezittufából álló bázisrétegnek hullámveréssel feldolgozott anyaga középszemű breccia, illetőleg konglomeratum formájában“ (9). A *Cardita deshayesi* faj az agyagos faciesben fordul elő.

Classis: Gastropoda.

I. Subclassis: *Prosobranchia*; 2. Ordo: *Mesogastropoda*; IV. Stürps: *Rissoacea*; 5. Fam.: *Adeorbidae*. Genus: *Cochliolepis* Stimpson 1858: Subgenus: *Laciniorbis* Martens 1897.

Cochliolepis (Laciniorbis) miobicarinatus Sacco

I. tábla, 1. 2. ábra.

1896. *Tornus miobicarinatus* Sacco (1), 21., p. 54. T. 4 f. 74.

1900. *Adeorbis miobicarinatus* Sacco, I vol. et Peyr.: Centr. Paléont.

Torn. p. 56.

1917—18. *Tornus miobicarinatus* Sacco, Cosmann-Peyrot (2), 70 p. 28. T. 7. f. 42—46.

Minthogy a faj a Bécsi medencéből, a lengyelországi miocénből és Erdélyből is ismeretlen, jellegzetes bélyegeit az alábbiakban adom: a forma kicsiny, de jóval nagyobb, mint a miocénből ismert *Adeorbis (Tornus)* fajok bármelyike. Korongalakú (discoidális), igen lapos forma. Felső része domborúbb, alsó része lapos. Spira alig kiemelkedő, csak a kezdeti kanyarulat mutat gombszerű kiemelkedést, mely síma, miként a következő kanyarulat is. A ház 4—5 kanyarulatból áll s az utolsó csaknem körülöleli az előzőket. A kanyarulatok a héj felső részén domborúak, a varratvonal alig látható, szinte egybeolvad a díszítéssel. A kezdeti kanyarulatoktól eltekintve, a héj felső részén a díszítés éles, majdnem egyenletesen elhelyezett 8—10 spirális esikből áll, valamivel szélesebb közőkkel, melyeket igen finom spirális esikok díszítik. Az utolsó kanya-

ulatot éles perem szegélyezi, mely egyenlőtlenül esipkézett, ami azonban valószínűleg nem faji sajáttság, hanem a héj vékonysága következtében bekövetkezett folytonossági hiány. A héj alsó része lapos, díszítése a felső résszel megegyező. Jellegzetessége az utolsó kanyarulatnak mintegy negyed részét elfoglaló homorú, sima vájat. Ez a bélyeg, továbbá az említett éles perem idegenszerűvé teszik a fajt az *Andeorbis* genus körében, noha családirag a faj az *Adeobidaek*-hez tartozik. A köldöknyílás mély, a szájadék ötszög alakú, illetőleg az éles peremnek megfelelően kiszögellő.

Méreték: max diam.: 9 mm., magasság: 4 mm. Két tökéletesen ép példány egyike Márkházáról, másika Mátraverebély-Szentkútról (coll. Streda) került elő, a kitöltő kőzet alapján mindkettő a Noszky-féle ún. n. „bázis rétegből”.

Boettger Kostejről leírt hasonló fajánál a díszítés eltérő (13., p. 216. T. 6. f. 6).

A génusbélyegek alapján a fajt a *Cochliolepis* nem *Laciniorbis* alnevébe kell helyezni (12., p. 175).

A fajt Sacco az elvezianoból írja le (Colli torinesi) s változatát jelzi az astiano-emeletből. Franciaországban akvítani és burdigaliai korú.

V. Stürps: *Gerthiacea*; 9. Fam.: *Modulidae*; Genus: *Modulus* Gray 1842.

Modulus basteroti Benoist

I. tábla, 3., 4. ábra.

1894.	<i>Modulus Basteroti</i>	Ben.,	Cossmann: Sur quelques formes nonnelles... des faluns des Bordes, p. T. 3. f. 15—16.
1896.	„	„	Sacco (1.) 21., p. 4. T. 1. f. 2.
1922.	„	„	Cossmann-Peyrot (2.) 73. p. 319., T. 5. f. 6—10.
1911—28.	„	„	Friedberg (3.) I. p. 603. T. 38. f. 17—18.

A faj a Bécsi medencéből ismeretlen, Erdélyből 2 példányát említi az irodalom. Rövid leírása: a hegyes forma majdnem bikonikus. A ház átmérője nagyobb, mint magassága. A spira rövid, kissé konkáv, 5—6 lapos kanyarulatból áll, melyeket mély varratvonal választ el egymástól. A kezdeti kanyarulatok simák, a többinek díszítése 5—6 spirális vonal, váltakozó vékonyabb spirális csíkokkal. Kanyarulatonként kb. 10 hosszanti (axialis) borda keresztezi a spirális díszítést, melyek együttesen hullámos külsőt kölcsönöznek a kanyarulatoknak. A viszonylag nagy szájadék nagyjából lekerekített, illetve az utolsó kanyarulat peremszerű élének megfelelően kissé kiszögellő. A szájadék az alsó peremen kissé megvastagodott és csurgóval ellátott.

Két tökéletesen ép példány került elő Mátraverebély-Szentkútról a bázis rétegből (Szt. László réteg), melyeknek méretei: max. diam.: 15, illetve 9.5 mm., magasság: 14, illetve 9 mm. Egy sérült példány Sámsonháza, Budahegyről származik.

Erdélyben: Kostej. Lapugy (1—1 példány, tortonai). Franciaországban az akvítani emeletben. Lengyelországban tortonai rétegekben, Olaszországban pedig az elvezianoban fordul elő.

X. Stürps: *Srombacea*; 4. Fam.: *Strombidae*; Genus: *Strombus* Linné 1758; Sectio: *Euprotomus* Gil 1869. (Syn.: *Monodactylus* [Klein] Mörch 1852.)

Strombus (Euprotomus) schroeckingeri M. Hörnes

II. tábla. 1., 2. ábra.

1879. *Strombus (Monodactylus) Schroeckingeri* M. Hörnes, Hörnes-Auinger (6.) p. 165. T. 19. f. 6—7.

A fajt Hörnes nevezte el, Hörnes—Auinger írta le. A leírással példányunk teljesen megegyezik, így ennek ismétlésétől eltekintek. A faj eddig összesen 4 példányban ismeretes, 3 Kostejről és 1 Lapugyról (tortonai). Egyéb (külföldi) lelőhelyről a faj eddig még ismeretlen.

Példányunk sérült, amennyiben az apex hiányzik, azonban a jellegzetes utolsó kanyarulat és a szájadék elegendő bélyegek a faji azonosításra.

A példányt a Salgótarjáni Bányamúzeum gyűjteményében Sámsonháza jelöléssel találtam, közelebbi meghatározás nélkül, és egy töredékes szájadékot a mátraverebély—szentkúti bázisrétegből származó anyagban.

Méreték: max. diam.: 250 mm., feltehető magasság: 380 mm.

XV. Stürps: *Doliacea*; 3. Fam.: *Cymatidae*; Genus: *Cymatium* (Bolten) Röding 1798; Subgen.: *Ranularia* Schumacher 1817.

Cymatium (Ranularia) heptagona vindobonica Cossmann-Peyrot

I. tábla. 5., 6. ábra.

1856. *Triton heptagonum* non Br., Hörnes (5.) I., p. 206. T. 20. f. 5—6.

1879. *Triton (Simpulum) heptagonum* Br. var., Hörnes-Auinger (6.), p. 176.

1923. *Ranularia heptagona* Br., mut. *vindobonica* Cossmann-Peyrot (2.) 75, p. 292.

A faj részletes leírását Hörnes adja, de már jelzi, hogy a bécsi-medencei forma eltér Brocchi típusától. Hörnes—Auinger var. szócskával jelölik a bécsi formát. Cossmann—Peyrot Vöslauban gyűjtött példányokat összehasonlítva a típussal, arra a megállapításra jutottak, hogy a bécsi-medencei forma a típustól eltér, mert: „armées de nodosité plus aigues-l'ornamentation spirale est plus grossière” és ezért mut. *vindobonica* néven elkülönítik a típustól.

A sámsonházi (Budahegy) példányok Hörnes leírásával jó megegyezést mutatnak, így a leírás ismétlése felesleges. Az ábrázolt példány méretei: max. diam.: 16 mm., magasság: 27 mm.

A faj előfordulása a bécsi-medencében helvét és tortonai, Erdélyben (Lapugy) tortonai réteg.

Subgenus: *Lampusia* Schumacher 1817.

Cymatium (Lampusia) affine friedbergi Cossmann-Peyrot.

I. tábla. 11., 12. ábra.

1856. *Triton corrugatum non Lam.* Hörnes (5.) I. p. 205. T. 20. f. 1—4.

1856. *Triton affine* Desh., *ibid.*, p. 670.

1879. *Triton (Simpulum) affine* Desh., Hörnes-Auinger (6.) p. 175 T. 21. f. 12—15.

1911—28. *Triton affine* Desh., Friedberg (3.) I. p. 130. T. 7. f. 6.

Tritonium affine Desh., mut. *Friedbergi* Cossm. Peyr., Friedberg (3.) I. p. 590.

Hörnes *T. corrugatum*, majd *T. affine* néven leírt fajtáról Cossmann—Peyrot megállapítják, hogy a bécsi medencei faj sem a *T. corrugatum*, sem pedig a *T. affine* fajjal nem azonosítható. Hivatkoznak Friedberg ábrájára s megállapítják, hogy a középeurópai tortonkori fajt el kell választani mindkét fenti fajtól *Eutritonium (Lampusia) friedbergi*

néven (2., 75., p. 270.), minthogy a forma zömökebb, a csatorna rövidebb és a szájadék is eltérő az *E. (L) corrugatum* fajtól. Tekintettel azonban arra, hogy a *T. affine* fajjal kétségtelen a közeli rokonság, célszerűbb Friedberg után a bécsimedencei, illetve lengyelországi fajt a típus változatának és nem önálló fajnak tekinteni.

Minthogy a *Lampusia* alnem a *Cymatium* nemhez tartozik (12., p. 282.), a *Triton*, *Tritonium*, *Eutritonium* elnevezések után a *Cymatium* nembe kell sorolnunk a fajt.

Egyetlen ép példány: Sámsonháza (Budahegy). Méretek: max. diam: 20 mm., magasság: 37 mm.

Egyéb előfordulás: Szob. Erdély (Bujtur. Lapugy), Lengyelország (tor-tonai). A típus Franciaországban burdigalái.

3. Ordo: *Stenoglossa*; I. Stirps: *Muricacea*; 1. Fam.: *Muricidae*; Genus: *Purpura* Bruguière 1792.

Purpura styriaca Stur

II. tábla, 3. 4. ábra.

1879. *Purpura styriaca* Stur, V. Hilber: Neue Conch., a. d. Mittelsteir. Mediterranschichten, p. 16. T. 2. f. 9—11.

1879. *Purpura styriaca* Stur, Hörnes-Auinger (6.) p. 150. T. 16. f. 6—8.

A fajt Stur nevezte el, leírás és ábra nélkül. Fajleírást Hilber ad, melyet Hörnes—Auinger szószerint idéz s melynek ismétlése felesleges, annak ellenére, hogy a fenti faj sem ismeretes még a magyarországi miocénből. Eddigi lelőhelyei: Gamlitz, St. Anna bei Gleichenberg in Steiermark, Kostej. Az utolsó kanyarulat tetején, a varratvonal alatt lévő sajátságos, tetőcserepszerű lemezes díszítmény annyira jellegzetes, hogy a faji azonosítás igen könnyű.

A faj 5 ép példánya került elő a Salgótarjáni Bányamúzeum gyűjteményéből, Sámsonháza jelzettel, közülök 2 példánynál közelebbi adat is: Budahegy. Az ábrázolt faj méretei: max. diam.: 15 mm., magasság 22 mm.

2. Fam: *Magillidae*; Genus: *Coralliophila* H. et A. Adams 1855. (Syn.: *Pseudomurex Monterosato* 1872).

? *Coralliophila becki* Micht.

I. tábla, 7., 8. ábra.

1872. *Murex Becki* Micht., Bellardi (1.) I. p. 120.

1904. *Murex (Pseudomurex) Becki* Micht., Sacco, (1.), 30. p. 24. T. 6. f. 36—37.

A faj eddig csak az olaszországi piacenziano-rétegekből ismeretes. A spira rövid, kissé hegyes. A kanyarulatok konvexek, az utolsó kanyarulat kissé feltűjt s a héjmagasság 2/3-a. Varratvonalak nem mélyek. A héjat spirális pikkelyes zsinórzat díszíti, melyek vékonyabb díszítőelemekkel váltakoznak. Az axialis bordák erősek, különösen az utolsó kanyarulaton, ahol számuk 8. A kezdeti kanyarulat síma. Szájadék tojásdad, jobb ajak vastag, belül rovátkolt. Cauda elég hosszú, kissé görbült, csatorna mély.

A faj rendszertani helye még nem tisztázott, azért kérdőjellel tettem a *Coralliophila* nembe, ahová a bélyegek alapján kétségtelenül besorolható. A *Coralliophila*-nem mind az olaszországi, mind pedig a franciaországi miocénben képviselve van. Sacco *Pseudomurex* alnembe sorolja a fajt, s minthogy Fischer (Man. Conch. p. 647) és Thiele (12., p. 300)

is valószínűnek tartják, hogy a *Pseudomurex* a *Coralliophila* nemhez tartozik, vagy annak synonym elnevezése, — genus-helyzet tisztázódásáig kérdőjellel a *Coralliophila* nembe sorolom a fajt.

Mátraverebély-Szentkútról 2 példány került elő, az ábrázolt faj méretei: max. diam.: 8 mm, magasság: 12 mm.

IV. Stirps: *Toxoglossa*; 1. Fam.: *Coniidae*; A. Subfam.: *Turrinae*; Genus: *Drillia* Gray 1838.

Drillia noszkyi n. sp.

I. tábla, 9., 10. ábra.

Annak ellenére, hogy a *Drilliáknak* a Bécsi medencében és Erdélyben nagyon sok faja van, nem azonosítható egyikkel sem a fenti faj. Noszky sen. a magyarországi lajtameszek faunáinak felsorolásánál *Drillia kochi* n. sp.-t és a *D. crispata* fajt említi. Minthogy azonban mindkét új faja nomen nudum s nem sikerült megállapítani, hogy a fenti forma vonatkoztatata-e új elnevezését, annál inkább, mert a *D. crispata* fajt is felsorolja Sámsonháza—Márkházáról (8., p. 266), mely formához fajunk kétségtelenül igen közel áll, de vele mégsem azonosítható. Így a szóbanforgó fajt *D. noszkyi* néven vezetem be az irodalomba.

A 8—9 kanyarulatból álló héj díszítése igen jellegzetes. *Turritella*-szerű. A kanyarulatok laposak, csak a díszítő élek emelkednek ki. A díszítés 2 erősebb spirális részből áll, melyek között 2 vékonyabb díszítő elem foglal helyet. Ugyanilyen vékony spirál húzódik a vastagabb díszítővonalak felett is. Ezt a jellegzetes díszítést keresztetik a fordított S alakú növedékvonalak, úgyhogy a kezdeti kanyarulatokon a díszítés szinte rácsszerű, ami azonban csak erős nagyításnál látható. Alakra nézve a *D. crispata* fajhoz áll legközelebb (Hörnes—Auingner [6.] p. 324. T. 42. f. 7—10), ez a faj azonban sokkal lépesőzetesebb, s a díszítés jellege más a varratvonal alatti viszonylag nagy térség következtében. Díszítés szempontjából legközelebb a *Hematoma turritelloides* fajra hasonlít (Bellardi 2. p. 281. T. 8. f. 29.), de ettől alak- és a szájnyílás tekintetében erősen eltér.

Előfordulás: Sámsonháza (Budahegy). Méretek: max. diam.: 4 mm, magasság: 13 mm (3 db, a csúcsnál sérült példány).

Classis: Bivalvia.

3. Ordo: *Eukamellibranchiata*; Subordo: *Heterodonta*; II. Stirps: *Carditacea*; 1. Fam.: *Carditidae*; Genus: *Cardita* Bruguière 1792, Sectio: *Cardiocardita* (Blainville) Anton 1839. (Syn.: *Actinobolus* [Klein] Mörsch 1853.)

Cardita (Cardiocardita) nógrádensis n. sp.

II. tábla, 5. ábra.

Mátraverebély—Szentkúton a „bázis“-rétegben és Sámsonházán gyakori formának mondható az a *Cardita*, melynek faji azonosítása más formákkal igen nehéz. Kissé trapezoidális forma, kb. 23—24 erős borda díszíti, valamivel keskenyebb bordaközökkel. A bordák kissé pikkelyszerűen díszítettek. Zárszerkezet azonos a *C. partschi* formával.

A Bécsi medencében hasonló formát nem írtak le. Nagy vonásokban a *C. antiquata* alakkörébe tartozik a faj, mely faj Sacco értelmezésében igen tág fogalom (1., 27., p. 17—20). Így pl. szerinte a *C. partschi* faj is csak változata a *C. antiquatanak*, holott a *C. partschi* jól elkülöníthető faj.

Az újnak leírt faj legközelebb a *C. partschi* fajhoz áll, azonban ennél fajunk jóval szélesebb, umbono-pallealis irányban viszont rövidebb, a bordák száma kevesebb, laposabbak és kevésbé díszítettek. Hasonlít formánk Friedberg *C. antiquata* L. an var. *trapezoidea* Mont. fajára (4, p. 33. Textfig. 6), avval a különbséggel, hogy példányainak bordái keskenyebbek, a bordaközök viszont szélesebbek. A *C. monilifera* és *C. profundisulcata* fajokkal is közeli a faj kapcsolata (2., 66. p. 186, 189), a franciaországi fajoknak azonban bordaszáma kevesebb. Minthogy a faj a felsoroltak közül megnyugtatóan egyikkel sem azonosítható, utalva helyi jellegére, *nógrádensis* néven vezetem be az irodalomba. •

Az ábrázolt példány méretei: szélesség: 17 mm, umbono-pallealis méret: 15 mm.

IX. Stirps: *Lucinacea*; 2. Fam.: *Lucinidae*; Genus: *Codokia* Scopili 1777. Subgenus: *Jagonia* Recluz 1869.

Codokia (Jagonia) decussata Costa

II. tábla, 8. ábra.

1865. *Lucina reticulata* Poli, Hörnes (5.), 2. p. 241. T. 32. f. 11.

1882. *Jagonia reticulata* Poli, Buquoi-Dollf.—Dautz. Moll: Marins du Roussillon 2., p. 635. T. 90. f. 8—14.

1901. *Jagonia reticulata* Poli, Saeco (1.) 29. 97. T. 20. f. 65—67.

1909. *Jagonia decussata* Costa, Dollf, Dautz, Conch. Loire, p. 257.

1911. *Codokia decussata* Costa, Coosmann-Peyrot (2.) p. 300. T. 28. f. 30—32.

1934—36. *Codokia (Jagonia) decussata* Costa, Friedberg (4) II., p. 119. T. 20 f. 809.

A faj egyetlen példányát Mátraverebély-Szentkúton a Meszes-tető D-i oldalán a sötétzínű andezittufás molluszkumos rétegben gyűjtöttem. Hörnes *L. reticulata* leírásával teljesen egyezik. Ez a faj azonban újabb vizsgálatok szerint nem más, mint Costa *C. J. decussata* faja.

Méreték: szélesség 7 mm, umbono-pallealis méret: 6 mm. zianotól—astiano-ig. Franciaországban: helveciai, Lengyelország: tortonai rétegekben.

XIII. Stirps: *Veneracea*; 1. Fam.: *Veneridae*; Genus: *Paphia* (Bolten) Röding 1798.

Paphia waldmanni cserhátensis n. var.

II. tábla, 6. ábra.

A bécsi medencei *Tapes vetulus* néven leírt és több formát egyesítő csoportot Kautsky kritikai vizsgálat tárgyává téve, megállapította (7.) hogy a bécsi-medencei *T. vetulus* több önálló formára bontható. Szerinte a típusos *P. vetula* a Bécsi medencében nem fordul elő. A szétbontott formák közül a szóbanforgó faj kétségtelenül a *P. waldmanni* Kautsky fajhoz áll legközelebb (1. c. p. 17. T. 3. f. 11—13). sőt egy szúpataki példány teljesen azonosítható Kautsky fajával. Azonban a mátraverebély-szentkúti kövüledűs „bázis”-rétegben meglehetősen gyakori *Paphia* faj eltér, sőt a *P. waldmanni* faj fiatalabb példányainak sem minősíthető. A cserhádi forma ugyanis lényegesen keskenyebb és hosszabb forma, a búb előtti rész jóval hosszabb, a hátsó rész is megnyúltabb és erősebb a pallealis görbület. Ezenkívül a cserhádi példányok díszítésénél a díszítés (csak koncentrikus) szabályosabb és laposabb. Szintén helyi változatnak tekinthető. Igen hasonlít formánk Saeco *T. vetulus* var. *sulculelata* változatához (1., 27., p. 53, T. 12, f. 7), melynek azonban csak töredékes példányát ábrázolja Saeco, így az összehasonlítás nem lehetséges.

Az ábrázolt példány és az átlagméret: szélesség 46 mm, umbono-pallealis méret: 24 mm.

XIV. Stirps: *Maclracea*; 4. Fam.: *Cardiliidae*; Genus: *Cardilia* Deshayes 1835.

Cardilia deshayesi M. Hörnes.

II. tábla, 9. ábra.

1870. *Cardilia deshayesi* Hörnes, (5.) II., p. 68. T. 8. f. 8.

1916. *Cardilia deshayesi* Hörnes, Stefani (10.) p. 114. T. 3. f. 8.

1938. *Cardilia deshayesi* Hörnes, Friedberg (4.) p. 23. Textfig. 4.

Ezt a ritka fajt Hörnes egyetlen példány alapján írta le Steina-brunnról. Márkázán az agyagos faciesből 3 példánya került ki. A héj erős domború, erős búbbal, mely előreesavarodott. A héjat koncentrikus növedékvonalak díszítik. Radialis bordák csak a héj egyharmadrészét díszítik, a héj hátulsó részén. Példányaink kőbelek s a zárszerkezet nem látható, azonban a forma annyira jellegzetes, hogy ennek ismerete nélkül is biztosan azonosítható a típussal. Igen közel áll Hörnes faja a *C. michelotti* Desh. fajhoz (Sacco 1., 29., p. 32. T. 6. f. 26—30).

A Bécsi medencében, Velencében és Lengyelországban tortonai rétegekben található.

Lelőhelye: Márkháza, agyagos facies, 3 példány.

XV. Stirps: *Tellinacea*; 4. Fam.: *Tellinidae*; Genus: *Arcopagia* (Leach) T. Brown 1827.

Arcopagia crassa reducta Dollf. Dautz.

II. tábla, 10. ábra.

1904. *Tellina crassa* Pen. var. *reducta*, Dollf. Dautz. Conch. d. mioc. Laire, p. 138. T. 10. f. 14—19.

1911. *Tellina crassa* Pen. var. *reducta*, Cossmann-Peyrot (2.), 64. p. 246. T. 9. f. 12—16.

1934. *Tellina crassa* Pen. var. *reducta*, Friedberg (3.) II., p. 51. T. 9. f. 3.

A *reducta*-változat rövid ismertetése: ovális, lekerekített forma. Kissé domború és egyenlőtlen oldalú. A ház elülső része hosszabb és kissé eliptikusan megnyúlt, a hátsó része lekerekített. A pallealis perem szabályosan ívelt. A búb kicsiny, nem kiemelkedő. A felső perem elülső része kissé konvex, míg a hátulsó domború. Lunula rövid, szűk, síma és mély. A zárszerkezetet jól feltünteti Cossmann—Peyrot ábrája (l. c. p. 263. Textfig. 35.). A héj felületét finom koncentrikus, igen sűrű bordácskák díszítik, a közöttük lévő térség ezek méreteinek kb. kétszerese.

Az *Arcopagia crassa* típusát Hörnes ismerteti a Bécsi medencéből, melyet azonban Fontannes *grundensis* változat néven elkülönít Penet típusától.

A *reducta*-változat egyetlen példánya Mátraverebély-Szentkútról származik. Méretei: max. diam.: 17 mm, umbono-pallealis méret: 14 mm.

Franciaországban aquitaniai és helvétkori, Lengyelországban pedig tortonai-rétegekben fordul elő.

Genus: *Tellina* Linné 1758. Sectio *Tellina* s. s.

Tellina (Tellina) pretiosa Eichwald.

II. tábla, 7. ábra.

1853. *Tellina pretiosa* Eichwald, Lethea Rossica, p. 120. T. 6. f. 6.

1934. *Tellina pretiosa* Eichwald, Friedberg (3.) II., p. 48. T. 8. f. 13—14.

A bazai miocénből és a Bécsi medencéből is ismeretlen eddig a faj. Tranzverzális irányban erősen meghosszabbodott, igen egyenlőtlen oldalú forma. Elülső oldala eliptikusan lekerekített, hátsó oldala a bübtől számítva a rövidebb s esőrszerűen megnyúlt. A búb igen kicsiny, előrehajló. Alsó perem szabályosan ívelt. Felső perem elülső oldalán domború, hátul pedig homorúan megy át a esőrszerűen megnyúlt részbe. A ház középtájt kissé domború, majd homorúan megy át a bübtől hátrafelé futó élbe. A homorúlatnak megfelelően a héj belsejében keskeny domborulat látható. A héja vékony és sűrű növedékvonalak díszítik, váltakozó erősségekben s a palleális perem felé szabályosabb kifejlődésben. A zárszerkezet és izomlenyomat a *Tellinákra* jellemző, normális kifejlődésű.

Mátraverebély-Szentkútról egy teljesen ép bal és egy sérült jobb teknő, az ábrázolt példány méretei: max. diam.: 29 mm., umbono—palleal: 14 mm.

A faj eddig csak a lengyelországi tortonai rétegekből ismert.

? Stírps: Fam.: *Pleurodesmatidae* Cossmann nov. fam., 1909. Genus: *Pleurodesma* Hörnes 1870.

Pleurodesma mayeri Hörnes.

II. tábla, 11. ábra.

1870. *Pleurodesma mayeri* Hörnes (5.) III., p. 44. T. 8. f. 3.

1901. *Pleurodesma mayeri* Hörnes, Sacco (1.), 29. p. 132. T. 29. f. 33.

1903. *Pleurodesma mayeri* Hörnes; Dollf. Dauz: (Conch. Mioc Loire, p. 87., T. 2. f. 20—22.

1909. *Pleurodesma mayeri* Hörnes, Cossmann-Peyrot (2.), 63, p. 190. T. 3. f. 12—13.

A faj részletes leírását adja Hörnes, s azzal a mátraverebély-szentkúti egyetlen, alsó peremén kissé sérült példány teljesen azonosítható.

A *Pleurodesma*-nemet Hörnes állította fel. Rendszertani helye még nem tisztázott. A fogszerkezet sajátos kifejlődése következtében Cossmann—Peyrot átmeneti formának tekintik a *Corbula* és *Glycimeris* nemek között. (Meg kell itt jegyezni, hogy *Glycimeris* alatt a Cossmann—Peyrot értelmezésében a *Panopaea* értendő, — ezzel szemben a *Glycimeris* a *Pectunculus* genus valódi neve Thiele szerint). Fischer a genust a *Lyonsiidae* családba sorolja, 1909-ben Cossmann felállítja a *Pleurodesmatidae* családot. (A genust Cossmann—Peyrot tévesen így jelölik: *Pleurdesma Mayer* in Hörnes 1870, holott a genust Hörnes állította fel).

A faj előfordul: Bécsi medence (Grund, nagyon ritka), Franciaország: Burdigal, Olaszország: Astiano (fide Hörnes).

A bemutatott fajok az Országos Természettudományi Múzeum Föld- és Őszenyeni Tárában találhatóak.

A fenyképek az Országos Természettudományi Múzeum Foto Intézetében készültek (Phot.: Koroknay—Wagner).

Несколько до сих пор неизвестные, новые виды из пластов тортона Восточного-Черхата.

Илона Мезнерич:

При исследовании фауны и позднейших накоплений пластов горных пород тортона в восточном Черхате (точнее залежей Матраверебей—Сенткут, Шамшонхаза и Маркхаза) были обнаружены, неизвестные до сих пор в венгерском миоцене новые виды пород. Хотя и род этих пород знаком нам из серии фауны перед Симатнум (Рануларпа) гептагона видноголика и перед и Симатнум (Лампусиа) аффине фридберг, все же в сравнении со старыми определениями, они оказались породами нового видоизменения.

Штирия и венский бассейн являются ближайшим местом залежей следующих пород: Кодокна (Ягониа) декусата, десаеси Сардилля, Плеуродесма мейер, Пурпура стиряка.

Неизвестные до сих пор в венском бассейне виды пород: Коклиопсис (Лакиниорбис) мнобикаринатус, Модолус бастерот, Кораллофида векк, Циматнум (Лампусиа) аффине фридберг, Стромбус штрекингер, Теллина пресноза, Арконагина красса редукта, из числа этих пород однако, Модулус бастерот, Циматнум (Лампусиа) и Стромбус фридберг известны уже нам из пластов тортона Трансильвании, тогда как остальные породы встречаются также и в польском, итальянском и французском миоцене.

Новой породой т. е. видоизменением уже известных пород оказались: Кардита (Кардиокардита) ноградensis н. сп., Пафия валдман черхатензис н. вар. и Дрилля носки н. сп., из которых первые две представляют собою сравнению с 1—2-мя экземплярами остальных видов — часто во встречающийся род фауны.

FELHASZNALT IRODALOM

1. Bellardi et Sacco: I molluschi dei terreni terziari del Piemonte e della Liguria, Torino 1872—1904.
2. Cossmann-Peyrot: Conchologie néogénique de l'Aquitaine. Actes de la Soc. Linnéenne de Bodeaux. 1909—1934.
3. Friedberg: Mollusca miocaenica Poloniae. Soc. Geol. Pologne, Cracovie, Vol. I, 1911—28., Vol. II., 1934—36.
4. Friedberg: Katalog meiner Sammlung der Miozänmollusken Polens. Mém. de l'Acad. d. Sc. Naturw., Sér. B., Cracovie 1935.
5. Hörnes M.: Die fossilen Mollusken des Tertiärbeckens von Wien. Abhandl. d. Geol. R. A., Wien. I. Univalven 1856; II. Bivalven 1870.
6. Hörnes, R. et Auinger: Die Gastropoden der Meeresablagerungen der I. u. II. Mioz. Mediterranstufe. Abhandl. d. k. Geol. R. A. Wien, 1879—1891. Bd. 12.
7. Kantsky: Die Vemeriden und Petricoliden des Niederösterreichischen Miozäns. Bohrt. techniker Zeitung, Wien, 1935. Bd. 54.
8. Noszky, sen.: Adalékok a magyarországi lajtameszek faunájához. Ann. Mus. Nat. Hung., Budapest, 1925. Vol. 22.
9. Noszky, sen.: A Cserhát hegység földtani viszonyai. Magyar Tájék Földtani leirása, III. Budapest, 1940.
10. Stefanini: Fossili del neogène Veneto. Mem. d. Ist. Geol. R. Univ., Padova, vol. I. IV. 1916.
11. Stranz: Geologische Fazieskunde. Ann. Inst. Geol. Hung., Vol. 28, Budapest, 1928.
12. Thiele: Handbuch der systematischen Weichtierkunde. Jena, 1931—1935.
13. Zilch: Zur Faune des Mittel-Miozäns von Kostež (Banat). Senckenbergiana. Bd. 16. Nr. 46. Frankfurt a/M. 1934.

I. tábla.

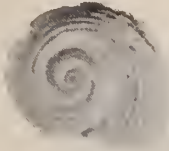
- 1, 2. ábra *Cochliolepis (Laciniorbis) miobicarinatus* Sacco.
- 3, 4. ábra *Modulus basteroti* Benoist.
5. 6. ábra *Cymatium (Ranularia) heptagona vindobonica* Cossm.-Peyr.
7. 8. ábra ? *Coralliophila becki* Micht.
- 9, 10. ábra *Drillia noszkyi* n. sp.
- 11, 12. ábra *Cymatium (Lampusia) affine friedbergi* Cossmann-Peyrot.

II. tábla.

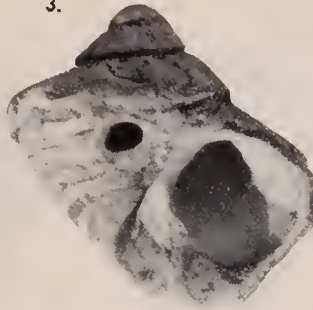
- 1, 2. ábra *Strombus (Euprotomus) schroeckingeri* M. Hörnes.
- 3, 4. ábra *Purpura styriaca* Stur.
5. ábra *Cardita (Cardiocardita) nógrádensis* n. sp.
6. ábra *Paphia waldmanni cserhátensis* n. var.
7. ábra *Tellina (Tellina) pretiosa* Eichw.
8. ábra *Codokia (Jagonia) decussata* Costa.
9. ábra *Cardilia deshayesi* M. Hörnes.
10. ábra *Arcopagia crassa reducta* Dollf. Dautz.
11. ábra *Pleurodesma mayeri* M. Hörnes.

I. TABLA.

1.

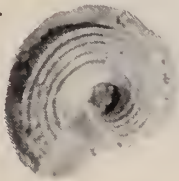
3.

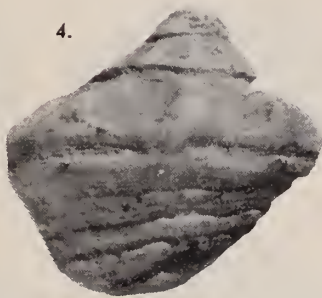
5.

2.

4.

6.

7.

8.

11.

12.

9.

10.

II. TÁBLA.

1.

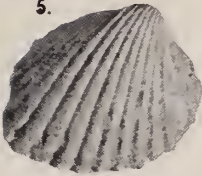
2.

3.

5.

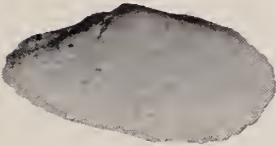
6.

4.

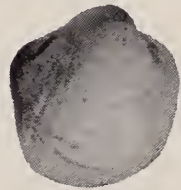
7.

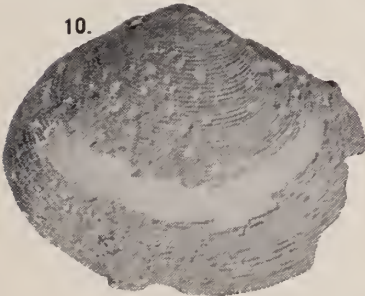
8.

9.

10.

11.

